

Lausunto

20.03.2025

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Electronic Frontier Finland – Effi ry (Effi) kiittää Oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua esitysluonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta.

Effi edustaa ensisijaisesti yksityisen ihmisen näkökulmaa ja keskittyy erityisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Pakkokeinolain suhteen Effille ovat tärkeitä erityisesti viranomaisten mahdollisuudet yksittäisen ihmisen perusoikeuksien suojaamiseen sekä samalla se, ettei viranomaisten itsensä toiminta riko yksittäisten ihmisten perusoikeuksia.

Effi kannattaa lämpimästi esityksen tavoitetta saattaa suomalainen lainsäädäntö Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön tasalle. Huomautamme kuitenkin, että esitys on sikäli puutteellinen, että se keskittyy pelkästään yhteen pakkokeinoon - laite-etsintään - vaikka esityksessä mainitulla EU tuomioistuimen ennakkopäätöksellä on vastaava oikeusvaikutus myös toiseen pakkokeinolaissa säädettyyn pakkokeinoon - tekniseen kuunteluun.

Pakkokeinolain mukainen tekninen kuuntelu - kun kyse ei ole asuntokuuntelusta tai rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn teknisestä kuuntelusta - ei nykyisellään edellytä tuomioistuimen ennakkovalvontaa. Kuitenkin myös tekninen kuuntelu voi kohdistua vaikkapa matkapuhelimiin. Näin ollen myös sen kautta voi päästä käsiksi erityisen arkaluonteisiin tietoihin ja sen kautta saatujen tietojen kokonaisuus voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen henkilön yksityiselämästä.

Erityisesti ns. näppäimistökuuntelu tarkoittaa kaiken laitteella kirjoitetun sisällön seuraamista. Näppäimistö on nykypäivänä edelleen tärkein väline, jolla tietoteknisen laitteen käyttäjä syöttää laitteelle tietoa. Siksi on olemassa suuri riski, että näppäimistökuuntelun kautta paljastuu merkittävä osa laitteella olevista tiedoista.

Tekniseen kuunteluun sisältyy siis laite-etsintään verrattavia perusoikeusvaikutuksia. Näin ollen myös siitä päättäminen tulisi samaan tapaan saattaa tuomioistuimen ennakkovalvonnan alaiseksi.

Sama koskee myös teknistä kuuntelua, josta on säädetty poliisilaissa, laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja laissa rikostorjunnasta Tullissa.

Esityksessä on myös toinen puute, josta on tarpeen huomauttaa. Esityksessä ehdotetaan, että eräissä tapauksissa pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi päättää laite-etsinnästä itsenäisesti - tarvitsematta tuomioistuimen hyväksyntää päätökselleen. Tämä on mainitun EU tuomioistuimen ratkaisun hengen vastaista. Siinä nimenomaan todettiin tällaisen pakkokeinon perusoikeusvaikutuksien olevan niin merkittävät, että päätös sen käytöstä pitäisi saada tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen etukäteisvalvontaan. Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies voi itsenäisesti päättää, että tuomioistuimen hyväksyntää toimenpiteelle ei tarvita, niin koko ennakkovalvonnan ajatus käytännössä vesittyy.

Esityksessä tätä mahdollisuutta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen itsenäiseen ratkaisuun on perusteltu tilanteella, jossa tällä on perusteltua syytä olettaa, että laite-etsinnän kohteena oleva laite ei sisältäisi erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja tai muita arkaluonteisia henkilötietoja taikka henkilön yksityiselämään liittyviä tietoja. Kuitenkin tällaisen arvion tekeminen ei aina ole helppoa. Esimerkkinä tästä vaikeudesta voidaan käyttää itse esityksessä lueteltuja esimerkkejä tällaisista laitteista, jotka (esityksen mukaan) eivät lähtökohtaisesti sisältäisi mitään tällaisia tietoja.

Esityksessä on tällaisina esimerkkeinä mainittu vaikkapa kulkuneuvojen tietotekniset laitteet ja palvelimet. Kuitenkin myös mainitun tyyppiset laitteet voivat sisältää arkaluonteisia tai henkilön yksityiselämään liittyviä tietoja. Esimerkiksi kulkuneuvon tekniset laitteet voivat paljastaa kulkuneuvon käyttäjän sijaintihistorian, josta myös voi tehdä tarkkoja päätelmiä henkilön yksityiselämästä ja vastaavasti palvelimet voivat sisältää esimerkiksi yrityksen työntekijöiden henkilötietoja.

Kun edes esityksen laatija ei ole osannut antaa luotettavia esimerkkejä siitä, mitä nämä ns. turvalliset laite-etsinnän kohteet voisivat olla, ei ole perusteltua olettaa, että asia voidaan jättää tuomioistuimen ennakkovalvonnan ulkopuolelle. Mahdollisuus tuomioistuimen valvonnan

ohittamiselle pidättämiseen oikeutetun virkamiehen itsenäisellä päätöksellä tulisi jättää pois esityksestä.

Lopuksi toteamme, että kun kotimainen lainsäädäntö on siinä tilassa, että siihen täytyy tehdä pikakorjauksia EU tuomioistuimen ratkaisun vuoksi, olisi syytä jatkossa kiinnittää enemmän huomiota lainvalmistelun tasoon. Effi on aiempina vuosina useaan otteeseen huomauttanut huolestuttavasta kehityksestä, jossa poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen valtaoikeuksia askel askeleelta laajennetaan, eikä tälle kehitykselle näytä olevan loppua. Toivomme, että tämä nimenomainen tilanne toimisi jonkinlaisena herätyksenä ja jatkossa perusoikeuksien tasapainoa pohdittaisiin tarkemmin myös muuta lainsäädäntöä uudistettaessa.

Toosi Topi
Electronic Frontier Finland - Effi ry